

B. SABO ĐERĐ

14. juna 1963. godine umro je B. Sabo Đerđ, istaknuti slikar, esejista, društveni radnik i predavač na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu.
B. Sabo Đerđ je rođen 1926. godine u Zrenjaninu. Bio je jedan od najaktivnijih i najsvestranijih intelektualaca Mađara u Jugoslaviji. Autor je dve knjige eseja i nekoliko studija. Izlagao je gotovo u svim značajnim kulturnim centrima u našoj zemlji.
B. Sabo Đerđ je bio više godina saradnik „Polja“.

Pulsiranje savremene grafike ovde možemo da izmerimo najpouzdanije: pometnje i nenormalnosti mogu se konstatovati i napipati isto tako kao i simptomi uravnoteženosti i spokojstva; zastajanje i pogled upravljen u nura, ponavljanje postignutih rezultata, njihovo variranje, modernost, ukrućena već u akademizam i eksperimentisanje u razbijanju forme spoznata do formalizma, a na drugoj strani sveže, žive i nemirne formulacije onoga što ima da se saopšti novih sadržina: uporno traženje novih harmonija od sirovosti do hirnovih izvijanija i tananih arabeski; lagano nabacani „neakcentovani“ delovi koji načini, eliminišu nezagrapnu težinu površina i koji postaju vidljivi funkciji i tek u ovoj povezanosti, a na posmatrača deluju frapantnom snagom njima i ponavljanjem otisaka boja — u susjedstvu svečanog, čini se pomalo starinskog crno-belog tako škrte elokvencije —, prvenstveno oni rafinirano zamršeni efekti boja, bezbroj varijanata dvostrukog otiska boja, obilato eksperimentisanje sa izostavljanjima i ponavljanjem otisaka boja — da, sve to, možda čak i ovako, pustim redanjem uspeva da nagovesti napon koji je došao do izražaja u raznovrsnim materijama, napon koji je najsvjetlija oznaka stvaralačkog umetničkog rada, i valjda i takav ovladni odsvrt može da za izvesnu sliku opsedanja realnosti i o bezbrojnim novim mogućnostima organizovanja bele površine hartije.

300 grafičara, 800 listova, Ljubljana 1959, Hid, 1959, br. 12

8. januar 1960.

Radio sam bezmalo osam sati na crtežu. Juče deset, prekićuće četiri. Sporo napredujem, posle završavanja pojedinih detalja vidim da ih moram dovesti u sklad sa drugim, gotovim delovima za koji sam mislio da su konačno uobličeni. Ova deseta slika je dosta komplikovane strukture, posle velikog baranjskog crteža možda najzamršenija. Problem mi je kao i kod baranjskog crteža, dekomponovanost. I ovaj sam

počeo da konstruišem i da gradim od dela, kao i onaj, i ovaj kreće mirnije, različenim, mekim, somotastim površinama i na to se oslanja nepravilno proglašeni srednji deo, svetlim i tamnosivim varijantama, gde bele pege uravnotežuju plohe gornjeg sloja koje u dve ravni dijagonaliziraju, uranjaju jedna u drugu, primaju se i isključuju međusobno. Sumornija, zatvorena izaziva utisak plastičnosti, a jedan nepravilni pravougaonik zaobljenih uglova osvetljava ovu nepravilnu, čvrstu površinu nekim unutrašnjim svetlućanjem. Ona razigranija, nemirnija slobodno se talasa i završava se jednim skoro pravilnim ali belo prošaranim kvadratom. Treća površina stvara utisak srebrenastog sivila i funkcionalno spaja tri međusobno nadgrađena sloja. Bilo mi je teško da skupim rasute površine ali valjda ću to uspešno rešiti. Dok sam proširivao skalu sivih otkrio sam da još ni blizu nisam iscrpeo sve mogućnosti. Rezultat labavog držanja pera: meke, rastresite sivke površine, ali ove se mogu napraviti zanimljivim, tvrdim, određenim ako se naknadno pažljivo ali u isti mah energično obrađe. Samo treba paziti na držanje ruke i na ritam ponavljanjih pokreta.

12. januar 1960.

Uspeo sam da uravnotežim rasute površine. Crtež je postao mirniji, mada sam nastojao da očuvam unutarnji nemir, i tako prisustvo nekog unutarnjeg napona uznemirava površinu negde skrivenu, prikrivajući se, a negde izbijajući, naglašeno nagovestavajući dramatičnost, pokret, pritaženu oluju koja se sprema da izbije. Lagane srebrenosive i teške, turbone olovnosive se sučeljavaju, somotaste crne odgovaraju na pozive tamnih i komplikovanih geometrijskih tela rapavih površina. Postavljaju se pred nas novi odnosi površine i materije: disharmonija, dekomponovanost može da bude i nova harmonija, jedan vid kompozicije koja se razlikuje od uobičajene. Ne samo vremenska kompozicija, na primer, poezija, muzika, nego i

prostrana kompozicija, zahteva korentnu, temeljnu izmenu. Slobodnijom primenom disonancija nastaje novi sistem vrednosti; proporcije primerene ljudskom telu današnjeg čoveka nisu najpogodnija. Gde smo već od vrlih Grka?

(Dnevnik i zabeleške, Hid, 1960, br. 9)

Mađar pisac u Jugoslaviji uznemirene savesti počinje da se osvešćuje: zna da u ovoj državi nema nijednog takvog teksta koji bi se morao smatrati svetim pismom, slepo verovati u njegovu veću važnost, u jedino spasavajuću intimnost i nepogrešivost njegovih postavki.

Zna da se snagom argumentisanja, iznošenjem fakata mogu opovrgnuti pogrešne tvrdnje, da se može apelovati nakon presude i načisto je s tim da će za nezaluzenu vrednu dobiti neko zahtevajuće i posle toga moći će ponovo uzdignute glave da hoda svetom.

Ali pisac ne smatra sebe krivim i protiv optužbe ne primenjuje argumentaciju pravnik, ne reda fakta, ne služi se redosledom koji obezbeđuje gradivni efekta dokaza. On se ne brani, nego optužuje.

„Jugoslovenski“ mađarski pisac ne znači geografsko određenje ne označava to gde taj mađarski pisac živi, severno, istočno ili južno od domovine mađarskog pisca iz Mađarske, nego znači sadržinu. Na nedovrsnim način i kao neizmenjivu isčinu saopštava to da postoji na svetu jedna mađarska književnost, jedna jezikom mađarska, a sadržinom jugoslovenska književnost koja postojstvom svojih pisaca na mađarskom jeziku izražava i oglašava suštinu duhovnih i umetničkih stremljenja jugoslovenskih naroda i u ravnopravnoj zajednici jugoslovenskih naroda razvila se i o stvaruje slobodno i bez ikakvih stega u delima mađarskih pisaca u Jugoslaviji.

I kada je pisac ovo ovako napisao i iznenaduje se. Petnaest godina nije se našao u ovoj zemlji nijedan značajniji Mađar pisac koji ne bi ovako osećao u-

1962/63

logu mađarskog pisca i literature kod nas. Pisac ovih redova priseća se članaka, diskusija, razgovora i čini mu se: ako sve to do 1948. i nije bilo našim piscima, ovako nametljivo jasno, razumljivo u svakom aspektu, onda se to razjasnilo za dvanaest godina proteklih od onda.

I ako su nekada i negde sumnjali u to da je mađarski jezik pogodan za izražavanje „stranih“ sadržaja, onda su doživeli i to: mađarski jezik se nije zatvarao pred sadržinom revolucionarnog socijalizma koji se razvijao, u našoj zemlji. Ova je sadržina učinila da raste, da se razvija i snaži jezik svake nacije pa i mađarski u Jugoslaviji. Pogledajmo samo sebe od juče i poslušajmo jezik naših jučerašnjih razgovora.

(Dnevnik i zabeleške, II, Hid, 1960, br. 5)

Nisam se mogao oteći utisku da smo sada došli „dospeli pod krov“ ali dokle? Celokupno de-

lovanje „književnog šanka“ smatrao sam načinom da se ispita spisateljsko javno mnjenje. Već drugog dana kružile su izjave preuđesene, izmenjene, docnije neke je već i sačinio zapisnik o primečama. Za čiju je već i sačinio zapisnik o primečama. Za čiju upotrebu? Niko ga nije upitao za stvari izrečene na prošlom sastanku. Za sebe? Da li je moguće? Ili? ...

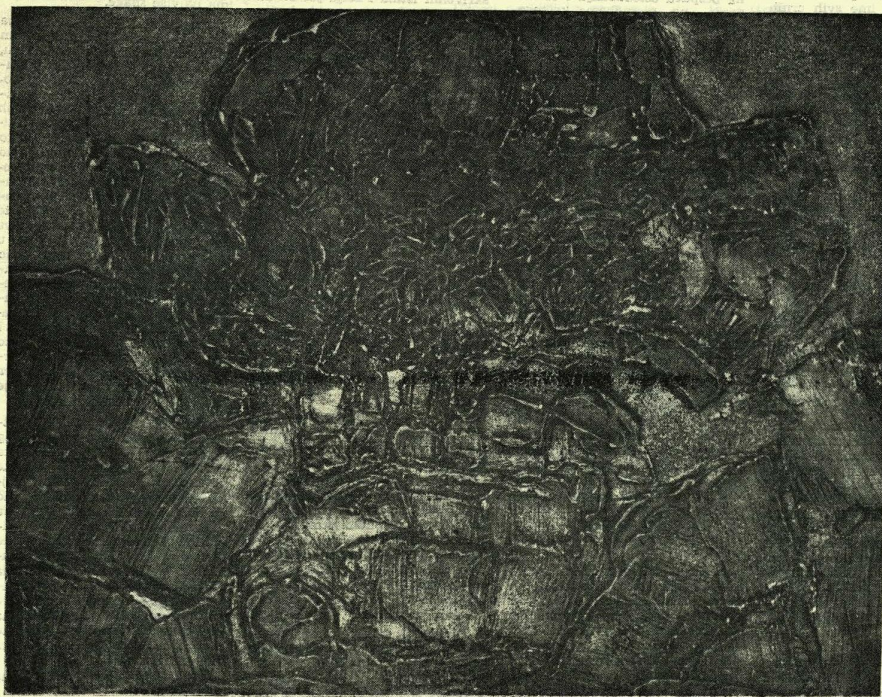
Prekinuti zapisi (Prilozi za psihologiju zanemarivanja) Hid, 1963, br. 1)

(Jedna misao o tome čega u nas nema: o poetskoj kulturi)

I sada, kad bi zadatak naših komentatora pesama bio da posmatre i proučavaju organsko funkcionisanje pesme i funkcije delova — reč je o proveravanju poezije i proučavanju opšta mesta o pesmi i pesništvu, upotšćenosti u stilu „vodotizmatni-procentasvihorganskiteala“.

(Jovkom: Pesama ima, autora pesama ima, knjiga pesama, ima — poezije jedvali reči, reči, reči, zime, zime, zime, a kakav ritam: „sanjam“, „brinem“, „drne“, „trne“. Dva desno, dva levo — dva desno, dva levo — stihopisčeva savest je čista! „lepe“ pesme: vredelo bi jednom načeti ovu „prosođiju“, može li se zahtevati ono čega u nas nema: poetsku kulturu!? kod pisca stihova? kod čitalaca?)

Prekinuti zapisi (Prilozi za psihologiju zanemarivanja) Hid, 1963, br. 1.)

DUMOUCHIEL (CANADA) crnogorski pejzaž, 1962.

„POLJA“ uređuju: Jasna MELVINGER, Miroslav EGERIC, Zelimir PETROVIĆ, Ivan BANJAI, Petar MILOŠAVLJEVIĆ i Mileta RADOVANOVIĆ (glavni i odgovorni urednik). Tehnička oprema: Laslo KAPITANJ

List izdaje NIP „Progres“, Novi Sad.

Rukopise treba slati na adresu: Redakcija „Polja“, Novi Sad, Vase Stašića 1, tel. 23-22.

Neobjavljeni rukopisi se ne vraćaju. Pretplata na 10 brojeva 500 din. Pojedini broj 50 din. Pretplata se upućuje na adresu: NIP „Progres“, Novi Sad, tek. račun br. 151-11/1-514, sa naznakom za „Polja“.

Štampa „Forum“, Novi Sad.

Meter: Mita Dejanov